

*Åren 1808-1809: Ryssland och Sverige förde krig, Finland föddes?
Mediaseminarium 19.6.2007 kl. 9-14, Ständerhuset*

Max Engman, Åbo Akademi

Vad har forskningen tagit upp?

Åren 1808-1809 och deras följder hör till de mest utforskade och omskrivna i Finlands historia. Man kan välja mellan tre eller fyra grundläggande perspektiv, som styrt forskningens inriktning. Perspektiven tar inte bara fasta på olika aspekter av ett komplicerat skeende, utan styr också jubileets tyngdpunkt till olika händelser och tidpunkter. Beroende på vinkling framträder olika frågor värda att lyftas fram och begrundas. I det följande granskar jag hur perspektiven tillämpats och kunde utnyttjas under det förestående jubileet.

Som alltid i historien är berättelsens logik samt perspektiv och frågeställning avgörande. Hamlet är en annan pjäs med, låt oss säga, Ofelia som huvudperson. Infallsvinklarna är inte några abstrakta renodlingar, utan har alla i varierande grad tillämpats vid tidigare jubileer.

Rikssprängningen

Finnar! Med denna fred förloras tredjedelen af Svenska Kronans område; Sverige mister för alltid den stolta Finska nation, sitt kraftigaste stöd.

Georg Carl von Döbeln i Umeå 2.10.1809

Med detta perspektiv tar man fasta på att det integrerade svenska riket som en följd av överenkommelsen i Tilsit 1807 brutalt revs itu mot dess invånares vilja i något som kunde betecknas som en amputation utan bedövning. Tilsit var för Sverige vad Molotov-Ribbentrop-pakten var för Finland 1939 och ledde till samma resultat: en rysk inmarsch och territorieförluster. Året 1809 representerar den tyngsta freden i det svenska rikets historia och dess slut. Rikssprängningen, en term som gjordes känd av Eirik Hornborg med boken *När riket sprängdes* (1955), gjorde slut på närmare sju sekler av gemensam historia. De före detta danskarna i Skåne kommer att få vänta ännu ett par sekler innan de varit svenskar lika länge som finnarna. En delning av en enhetsstat, vilket Sveriges kärnområden bildade, var något relativt ovanligt i europeisk historia; områden har givetvis under historien bytt ägare, men det var ofta enheter (hertigdömen, grevskap) med egna institutioner och korporationer, egen infrastruktur och politisk existens. Finland var Sverige under sekler, med samma lag och förvaltning, invånarna i Finland hade samma rättigheter, skyldigheter, skatter och förvaltning.

Samtidigt innebar rikssprängningen att Sverige definitivt reducerades till en småstat, något som inte ändrades av att riket efter ett nytt Tilsit, d.v.s. mötet mellan Alexander och den svenske kronprinsen, den tidigare revolutionsmarskalken Karl Johan i Åbo 1812, förvärvade Norge. Av Napoleontidens alla nyskapelser i Europa är Finland och Norge dock de enda bestående resultaten.

Rikssprängningsperspektivet har styrt uppmärksamheten i hög grad till själva kriget, ofta i Runebergs efterföljd: Virta bro, Sandels, Sveaborg och Döbeln vid Jutas. Man har "firat" ett nederlag, som på något sätt tolkades som en seger och som kanske blev det - parallellen till vinterkriget infinner sig osökt. Genom att Runeberg skildrade det gamla svenska rikets sista kamp och det svensk-finska vapenbrödrskapet kom han även att betona rikets enhet, en aspekt som ibland glömts bort. Finlands folk har tagit *Fänrik Ståls* gestalter så till sitt hjärta att många säkert inte tänker på att många av dem efter kriget återvände till den västra rikshalvan där de genom släktförbindelser, jordägo och karriär hörde hemma. "Landshövdingen" Wibelius blev, adlad af Wibeli, landshövding i Karlstad. Sandels och von Döbeln fortsatte sina karriärer i den svenska armén.

Kriget har fått en så litterär prägel, att dess gestalter har företagit en egenartad vandring mellan fiktion och verklighet. En del av Fänrik Ståls gestalter är historiska personer och Runeberg använde historisk litteratur som källa. Hans fiktion antog emellertid en så reell karaktär att historiker började söka "verkligheten" i och förebilderna för dikterna. Denna riktning kulminerade i Hornborgs kriarättande analys av dikternas "verklighetsbakgrund" (1954).

Rikssprängningsperspektivet och kriget har särskilt omhulrats i Finland. Vid 50-årsjubileet ordnades en stor insamling för krigets veteraner som firades på olika sätt; drygt 500 veteraner fick understöd om 3 rubel, som fördelades av en kommitté i Åbo under ordförandeskap av apotekaren och redaren Erik Julin. Veteranerna uppmärksammades långt fram i tiden, år 1881 rapporterade tidningarna om fänriken vid Österbottens regemente, senare länsmannen Fredrik August Ståhlberg, som avled i Sotkamo 1880 vid nittio års ålder. Han hade varit med om hela kriget, bl.a. vid Virta bro och ända till Umeå, där han hörde Döbelns berömda avskedstal. Ståhlberg mottog en silvermedalj med inskriften "För tapperhet i fält" ur Döbelns egen hand och förvarade hela livet en avskrift av Döbelns tal som "en dyrbar relik".

Kort efter femtioårsjubileet inleddes resandet av monument på slagfälten, ofta i en markerat Runebergsk anda: Lappo 1864, Alavo 1867, Virta bro 1885, Jutas 1885, Oravais 1897. Jämfört

med detta var minnesmärket över den vid Virta bro stupade furst Michail Petrovitj Dolgorukij (1828/1848) en ringa påminnelse om motpartens insatser och offer.

Perspektivet och firandet av kriget ledde till reaktioner på ryskt håll som sträckte sig från tyst obstruktion i kulisserna och vredgade utbrott i pressen till beslag av monument, såsom i Alavo, där bara sockeln restes. Samtidigt började Runebergs tidigare uppskattade patriotiska poesi uppfattas som anti-rysk. Mihail Katkov rasade i *Moskovskija Vedomosti* över minnesmärket över slaget vid Virta bro. Ingen i Ryssland hade ens hört talas om denna futtiga träffning; några dagar efter denna "seger" för de svenska vapnen hade Sandels tvingats retirera. Denna obetydliga tilldragelse firades nu i Finland; generalguvernören hade endast uppställt som villkor att några mot Ryssland fientliga inskriptioner inte fick förekomma på monumentet. Närvarande var länets guvernör A.A. Järnefelt, tidigare generalmajor i den armé vars nederlag han nu firade tillsammans med den svenske konungens överhovmarskalk S.A. Sandels, som firade sin fars minne, allt till tonerna av Björneborgarnas marsch, Savolaxarnas sång och Vårt land. Tidningen *Svet* menade att monumentet borde ersättas med ett ortodoxt minneskapell. Finländarna borde fira den tapperhet de lade i dagen under Krimkriget och rysk-turkiska kriget då de vid Finska viken kämpade mot britterna och på Balkan för den slaviska saken.

Ryssarna var känsliga för den finländska, eller rent av svensksinnade patriotism och anti-ryska tendens, som de tyckte sig se i firandet av 1808-1809 års krig. När Reinhold Hausen 1916 gav ut *Bref och uppteckningar från kriget i Finland 1808-1809* skedde det veterligen utan några baktankar, men de ryska myndigheterna använde sig av tillfället att göra sig av med den konstitutionellt och svenskt sinnade statsarkivarien, som anklagades för att mitt under brinnande krig ge ut dokument från en tidigare och nu potentiell fiende. Han hotades med förvisning och tvingades avgå. Boken är den enda av Svenska litteratursällskapets skrifter som konfiskerats av polisen.

Det finns många frågor utöver själva krigshandlingarna och rikets sprängning efter de gemensamma seklen som kunde utgöra utgångspunkten för dryftning under jubileet. För Sverige blev kriget och i dess förlängning 1812 års politik - i praktiken ett avstående från revanschism - utgångspunkten för en lång period av obruten fred. Sverige reducerades visserligen till en småstat, men en realistisk bedömning väger på plussidan in fredsperioden, det faktum att Sverige fick en buffertstat mellan sig och Ryssland samt slapp (de flesta) finnarna. Uppsala-historikern Harald Hjärne framhöll i maj 1918 i ett tal om Östersjöfrågan: "Vi ha sålunda undgått den förmenta faran eller, rättare sagdt, den besvärande uppgiften att söka reda oss med den 'nationalitetsrörelse', som

utan tvifvel hade utvecklat sig och sålunda utmynnat i en obehaglig språkstrid, om Finland hade stannat kvar under Sverges statsmakt."

Sverige behöll 1809 huvudstaden och rikets namn (dock inte konstitutionen eller dynastin), men på många sätt var landet också en nyskapelse. Hjärne konstaterade skarpsynt, att trots "de oupphörligt skiftande filmerna på världens biografteater" innebar Finlands självständighetsprocess en återaktualisering av en kontinuitet: "Det är det gamla Sverige som nu står upp igen, visserligen deladt, men dock återuppväckt till nytt lif. ... Hädanefter bestå, så kunna vi med full rätt säga, två svenska stater å ömse sidor om Bottenhafvet: Finland och det nutida kungariket Sverige". Perspektivet framhäver att det gamla svenska riket var en enhet och har två arvtagarstater.

Slutligen är det skäl att framhålla, att hela storfurstendömet inte befann sig i samma ställning. "Ryska Finland" - Viborgska guvernementet, under och efter kriget ur ett ryskt perspektiv kallat Gamla Finland - befann sig på den segrade sidan. Gamla Finland upplevde ingen rikssprägning, utan tvärton en förening med storfurstendömet Finland - några år kallat Nya Finland. Medan Nya Finland fick en från den nya överheten separat administrativ autonomi, likriktades Gamla Finlands förhållanden med hård hand med resten av storfurstendömet.

Föreningen med Ryssland

Hans Maj:t Konungen af Swerige afsäger sig owilkorligen och för all tid, så för Sig, som sine Efterträdare till Swenska Thronen och Regeringen, samt till förmån för Hans Majestät Kejsaren af Ryssland och för alla Dess Efterträdare till Ryska Thronen och Kejsaredömet, alla Sine rättigheter och anspråk till de här nedanføre uppnämnda Landskaper, som under närwarande krig blifwit genom Hans Kejsarl. Maj:ts wapen från Kronan Swerge eröfrade ... (art. IV)

Fredsfördraget i Fredrikshamn 17.9.1809

Hjärnes perspektiv påverkades av vad han kallade en rysk fara, men han talade inte om någon "rysk parentes" såsom Bernhard Estlander 1926. Dennes nedvärdering av "det ryska väldets" tid delades av många. En annan historiesyn kunde dock ta fasta på att även om det gamla rikets gemensamma sekler stod för mycket av innehållet och substansen i storfurstendömet av 1809, stod det ryska kejsardömet för formen och därmed och med tiden även för en del av innehållet. I det ryska imperiets konglomeratstat föddes och skapades Finlands statlighet. Storfurstendömet var en rysk byggnad, men den uppfördes med svenskt virke - svenskt i betydelsen något som förfäderna till dagens svenskar och finnar under historiens gång skapat tillsammans, inte något som kom utifrån.

I Finland har tanken att "fira" föreningen med Ryssland ofta och särskilt efter 1917 uppfattats som främmande. Som Osmo Jussila har konstaterat är det dock ingen orimlig tanke att eftersom vi varje år firar frigörelsen från det ryska riket kunde vi kanske också vart hundra år fira föreningen med samma rike. Den händelse som då står i centrum är freden i Fredrikshamn, som markerar Finlands (noga taget fem uppräknade läns) folkrättsliga övergång från Sverige till Ryssland, vilket och - och det är det viktiga - innebar en övergång från en enhetsstats kärnområde till ett imperium.

Ryssland stod under perioden från Katarina II till Nikolaj II på höjden av sin makt och var samtidigt mera västligt i sin framtoning i den europeiska storpolitiken än under någon annan period. Ryssland tog grundligt för sig i Polens delningar och var den stora segrarmakten vid Wienkongressen samt den Heliga Alliansens ryggrad. För Ryssland ansluter sig 1809 givetvis till ett helt annat sammanhang än det svenska rikets serie av nederlag från Karl XII framåt. 1809 hör hemma i en serie mirakelår, som markerade det ryska rikets stabilisering och tillväxt. Flera jubileer med anknytning till Finland firades under ett drygt decennium strax före rikets undergång: Petersburgs grundläggning 1703, Kronstadts och den ryska sjömaktens födelse 1703-1704, slaget vid Poltava 1709, freden i Fredrikshamn 1809, Viborgs erövring 1710, dynastin Romanovs grundläggning 1613.

För Ryssland representerade 1809 en del av den stora segern över Napoleon, tillväxt, strategisk trygghet, stärkandet av det västliga elementet, det händelseförlopp som episkt skildras i Tolstojs *Krig och fred*. Det är ingen överraskning att 1812 års galleri i Vinterpalatset med porträtt av de högsta officerarna från Napoleonkrigen innehåller för finländare välbekanta namn. Finland var kanske en klen ersättning för det stora undanglidande målet Konstantinopel, men gav i alla fall Ryssland kontroll över Nordens Gibraltar Sveaborg; försöken att bygga ett nytt på Åland misslyckades senare snöpligt. Det är kanske också symboliskt för skillnaden mellan imperium och enhetsstat att Sveaborg också på ryska under hela den ryska tiden fick behålla sitt utmanande svenska namn, medan republiken Finland knappt hann dra in i fästningen i maj 1918 innan regeringen förkunnade att fästningen på finska döpts om från Viapori till Suomenlinna. Med möda kunde senaten övertalas att avstå från att också på svenska införa namnet "Finlandsborg".

I detta jätterike, som med Topelius ord sträckte sig från "Ålands skär till Sitkas", togs Finland in med hela sitt juridiska bagage utan närmare tullgranskning - för att citera Boris Nolde. En förklaring var att Ryssland och Alexander var inne i en experimenterande "liberal" period mellan centraliseringsperioderna under Katarina II och Nikolaj I. Under denna period var Alexander redo

att använda nya områdens lösningmodeller och räknade flera representanter för dem bland sina viktigaste rådgivare: Adam Czartoryski, G.M. Armfelt och Joannis Capodistria. Även om erövringen av Finland innebar ytterligare mångfald och nya spänningar betydde detta inte så mycket i ett rike vars essens var mångfald. Rysslands många särförvaltade områden, "autonomier" skilde sig emellertid från varandra. Man behöver bara tänka på kosackernas militärgränsautonomi, de baltiska provinsernas autonomi som baltyskt ståndsprivilegium, polackernas oppositionella otillfredsställelse med allt som var mindre än återupprättandet av Polen, Finlands sega statsbygge i stöd av grundlagar om vilkas giltighet man var osäker, och den bessarabiska elitens ointresse för alla slag av autonomi.

De positiva aspekter en dryftning av 1809 ur rysk - och finländsk - synvinkel kunde ta fasta på är, förutom Finlands statlighet, t.ex. Pax Russica, en för Finland exceptionellt lång huvudsakligen fredlig period. Den öppnade unika möjligheter till ekonomisk aktivitet och en enorm arbetsmarknad för såväl eliten som hantverkare och pigor. Eliten drog nytta av rikets traditionella koopteringspolitik. Den fick tillgång till hela rikets möjligheter, medan ryssar inte kunde få tjänster i Finland. En officer i rysk tjänst, en av de många "nya väringarna" konstaterade att "svenskarna tror att stormakten slutade vid Poltava, men vi fortsatte till Alaska". Mannerheim uttryckte samma insikt mindre bombastiskt då han i sina memoarer blickade tillbaka på vad sina trettio ryska år: "Jag hade kommit in i större förhållanden, vilka gett mig en vidare syn på saker och ting än jag kunnat få i Finland under decennierna kring sekelskiftet". Det fanns många som kunde ha sagt detsamma. Det genomlutherska storfurstendömet Finlands huvudstad fick två (tre om man räknar Sveaborg) ortodoxa kyrkor, en katolsk, en synagoga och ett muslimskt bönehus - allt vid en tidpunkt då t.ex. Sverige var mera inåtvänt än någonsin i sin historia. Mången finländare som besökt Petersburg tänkte som imperiets undersåte i samma banor som L.G. von Haartman om Stockholm 1827: "Allt, gator, torg, hus, förefalla så smått för Petersbursboen". Med tanke på hur sällan vyerna har vidgats i Finland är det förvisso något att uppmärksamma vid jubileet.

Det finns ingen orsak att idyllisera de finländska insatserna i Ryssland. Överste J.G.F. Aminoff kallades "tschenenserna skräck" och många officerare bar medaljer från "polska upprorets kufvande". I imperiets tjänst kan man inte vara alltför sparsmakad då man väljer sina insatser. Å andra sidan var det som Sigurd Nordenstreng konstaterade klart att "Det blod som finske män gjutit vid Donaus stränder och Sevastopols murar samt på många andra ställen, där pliktens bud sådant påkallat, har genom sina återverkningar befrukat fädernesjorden".

Det centrala i det ryska firandet av 1809 hundra år senare var följdriktigt erövringen av Finland och dess bekräftelse i freden i Fredrikshamn. Jubileet firades med stora festligheter, militärparader

i bl.a. Fredrikshamn och Helsingfors. Det ryska gymnasiet i Helsingfors beslöt att grunda ett museum över Finlands infogande i det ryska riket och köpmannen Nikolaj Rezvoj bekostade uppförandet av ett kapell i centrala Helsingfors som minnesmärke över Finlands erövring och freden i Fredrikshamn. Ett kejsarligt reskript betonade obrottslig trohet och eviga band, men det dröjde bara till 1919 innan finska nationalisterna tjuvade och vandaliserade kapellet så illa att det måste rivas.

Finlands födelse

Att då WI församlat Finlands Ständer till en allmän Landtdag och emottagit deras Trohets-Ed, hafwe WI, wid detta tillfälle, welat, igenom en högtidlig, i deras närvaro utfärdad och i Den Högstes Helgedom kungjord Act, bekräfta och försäkra dem om bibehållandet af deras Religion och grundlagar samt de fri och rättigheter hwarje Stånd, i synnerhet, och alla Finlands Inbyggare i allmänhet, till närvarande tid, åtnjutit.

HKM:s kungörelse till Finlands inbyggare, Borgå 23.3./4.4.1809.

Det tredje perspektivet tar fasta på att 1809 i en mening är Finlands år noll eller Big Bang. Perspektivet gäller till en del svaret på den fråga som hegelianen Zachris Topelius formulerade i föredraget "Äger finska folket en historia" och besvarade nekande utgående från postulatet att utan stat fanns ingen historia. Därmed blir 1809 början på Finlands historia, en oavsedd följd av ett europeiskt storkrig och ett händelseförlopp utan någon annan stor linje än Rysslands maktillväxt.

Synsättet har haft sina kritiker, som - i likhet med en argumentering i den norska debatten om 1814 - vägrat se Finlands uppkomst som ett resultat av slumpen, av tillfälliga konstellationer mellan Napoleon och Alexander i Tilsist 1807. Den finsknationella synen såg Finlands uppkomst som inprogrammerad i historien. För ett synsätt som såg nationen som i det närmaste evig, en enhet som bara behövde bli medveten om sig själv, framstod 1809 som en viktig milstolpe, men ändå bara ett logiskt och oundvikligt steg i en närmast lagbunden utveckling. Det kunde ha skett tidigare eller senare och i andra former, men nationen skulle förr eller senare ha tagit detta steg eftersom detta var dess bestämmelse. På motsvarande sätt har den liberala eller svensknationella synen, som på viktiga punkter omfattades också av ungfinnarna, betonat ett kontinuitetstänkande över 1809. Den viktiga kontinuiteten i Finlands historia representerades enligt detta synsätt av det svenska - eller västerländska - rättsarvet, som hotades, men ändå övervintrade under "det ryska våldets tid". Finland var en del av det ryska riket, men på villkor som innebar att landet "egentligen" var ett fjärde nordiskt land. I detta perspektiv markerar 1809 en episod, en beklaglig, men lyckligtvis ändå inte avgörande avvikelse från den nordiska huvudlinjen i Finlands historia, till vilken man kunde återgå 1917.

För ett perspektiv som tar fasta på Finlands "födelse" kan bara skapelseakten vara värd att fira, d.v.s. beroende på perspektiv antingen Borgå lantdag och Finlands "upphöjande bland nationernas antal", som Alexander formulerade saken i sitt trontal, eller mera vardagligt regeringskansljens första sammanträde i Åbo den 2 oktober 1809. Borgå lantdag har firats som konstitutionens födelse, medan firandet av kansljens första sammanträde i högre grad tagit fasta på att Finland länge bestod främst av en embryonal centralförvaltning och ett antal byråkratiskt-patriotiska ämbetsmän, fast beslutna att få den stat som något oväntat fallit i deras famn, att fungera. Den svenska enhetsstatens uniformerande förvaltning och lagar blev i imperiet en grund för särutveckling. Firandet av "konstitutionens" omsättande i praktiken är ett slags hyllning till dessa byråkraters sega arbete för att upprätthålla den ram inom vilken en modern nation småningom tog form.

Administrationen uppmärksammade sitt jubileum 1859 och 1909. De båda jubileerna firades dock i helt olika stämning, år 1859 stod man på tröskeln till förnyelsen av statslivet. På generalguvernörens förslag och med hänvisning till de närmare 250 000 ärenden senaten avgjort fick den rätt att fira femtioårsjubileet. På jubileumsdagen samlades dess ledamöter till ett högtidligt sammanträde i senatshuset i närvaro av stadens samliga civil- och militärtjänstemän. Stående åhördes uppläsningen av kejsarens reskript där han betygade senaten sin "tillfredsställelse och uppriktiga erkänsla" och hur Finlands samtliga tjänstemän "genom samvetsgran utövning af sina pligter och obrottslig trohet mot Regenten, förvärfvat anspråk på sine Monarkers och Fäderneslandets tacksamhet". Till ackompanjemang av kyrkklockor och salut tågade tjänstemannakorpserna till festgudstjänsten genom en av militären bildad spaljé.

År 1909 var stämningarna helt andra, en månad efter jubileet avgick Mechelins senat och F.A. Seyn utnämndes till generalguvernör. Ingen fest ordnades och kejsaren uttryckte ingen erkänsla. Den gamla senaten hann dock på jubileumsdagen fatta beslut om att ge Finska Historiska Samfundet i uppdrag att utarbeta ett historieverk. K.W. Rauhalas verk om senaten utkom i två delar 1915 och 1921.

Förvaltningen placerades i centrum då statsrådet vid 175-årsjubileet 1984 vid ett likartat jubileumssammanträde fattade beslut om att tillsätta en kommitté för att ombesörja skrivandet av Centralförvaltningens historia. Förvaltningshistoriekommittén fick det längsta mandat som getts en kommitté i Finland (det finns kommittéer som suttit längre, men på kortare mandat). Den avslutade sitt arbete 1996 efter att ha producerat översiktsverket och 24 band specialundersökningar.

Bland de många aspekter som kunde lyftas fram i detta perspektiv är hur staten Finland, en skapelse av 1809, blev en nation, hur 1809 är förutsättningen för 1917 och hur det finländska medborgarsamhället samt de finska och svenska nationalitetsrörelserna genomförde sin nationella mobilisering inom den ram som skapades 1809. Dess geografiska utformning var inget givet. En annan gränsdragning - något som var fullt tänkbart 1809 eftersom Ryssland främst intresserade sig för den strategiskt viktiga sydkusten - kunde ha gett helt annorlunda resultat. En gräns från sydväst till nordost kunde ha gjort finnarna till ett nordeuropeiskt "kurdproblem" - ett delvis mobiliserat folk delat mellan flera stater. En gräns mellan Österbotten och resten av Finland skulle ha medfört att en folkgrupp som finlandssvenskarna aldrig uppkommit: i södra Finland skulle de svenskspråkiga ha utgjort en splittrad grupp bestående av motsvarigheter till baltyskar och estlandssvenskar, medan österbottningarna idag skulle vara en del av Norrlandsproblemet och ålänningarna en del av Stockholms sommarvilleomland. Åren 1809 och 1812 lade grunden för ett Finland vars historia därefter skapades både i framtiden och bakåt.

Till nackdelarna av att tillhöra en stormakt hörde förstås dess globala målsättningar och prioriteter. Den brittiska flottans härjningar vid Finlands kuster och angrepp på finländsk sjöfart under Krimkriget och krisen under första världskriget visade på riskerna.

Revolutions- och Napoleonkrigen som världskrig

Revolutions- och Napoleonkrigen representerade en globalisering av Europas inbördes strider. Napoleon invaderade Egypten och de första stegen togs på den väg som inom några decennier gjorde de sydamerikanska kolonierna självständiga. Fem år före Finland fick sin autonomi blev Saint Domingue (Haiti) den första självständiga latinamerikanska staten och världens första stat skapad av frigivna slavar. England förvärvade Kapkolonin, Trinidad och Tobago, Ceylon och Singapore.

I Finland har man haft fullt upp med egna problem och varit så fångad i det befängda tänkesättet att de maktavande i Vinterpalatset och Kreml inte haft annat att tänka på än Finland, att man ibland glömt att Napoleon-perioden i detta avseende också var en del i en fortgående globalisering och europeisering. Också inom Europa var Napoleonkrigen en vändpunkt. År 1806 upplöstes det tysk-romerska riket, vilket avslutade en tusen år lång historia och gjorde slut på flera hundra politiska enheter. Liksom i fråga om Finland har man diskuterat ett kontinuitetsproblem: skall 1806 ses som ett steg i en fortgående utveckling mot förbundsstatlighet eller som ett fundamentalt brott i tysk historia, en uppsplittring i suveräna stater?

Mångsidigt jubileum

Märkesåret kan firas på olika sätt, med olika intensitet och betoningar. Det är inte bara fråga om firandets tyngd och intensitet, utan också ett val mellan olika berättelser. Valet får konsekvenser, med olika intriger utspelar sig pjäsens höjdpunkt på olika orter och har olika huvudpersoner och rötter bakåt. Om vi väljer att uppmärksamma skilsmässan från Sverige hamnar vi på Lützens kullar och Narvas hed, i de kamrar där 1734 års lag kom till, vid Virta bro och slutligen en kulen oktoberdag 1809 i Umeå lyssnande till von Döbelns avskedstal till vapenbröderna från Finland. Väljer vi åter att betona föreningen med det ryska riket finner vi oss vid Nyens ruiner 1703, vid Viborgs murar 1710, i Tilsit och Fredrikshamn.

Om vi väljer en berättelse som handlar huvudsakligen om oss själva hittar vi oss i Borgå där kejsarens uttalande antingen var en bekräftelse på något som skett långt tidigare i Väinös runohallar och nu mognade ur sitt tvång eller något radikalt nytt: nationens födelse. Om man väljer att betona centraladministrationens födelse hamnar man i garvaren Richters hus i Åbo, där den finska senaten och staten tog sitt första steg.

Om man väljer världskrigsinfallsvinkeln hittar man sig vid den dödligt sårade Nelsons sida vid Trafalgar, med Napoleon i Egypten och Moskva, hos Toussaint Louvertures rebeller i Haiti, bland kosackerna som vattnade sina hästar i Seine eller med general Cambronne och Gamla gardet vid Waterloo.

De olika valen ger radikalt olika resultat, rent av helt olika fester, där också våra grannländer har olika roller. Det viktiga är att inget av valen i sig är "rätt" eller "fel", de är alla legitima. Märkesåren 1808-1809 utgör inte en bilateral svensk-finländsk eller svenskt-rysk eller rysk-finländsk affär och definitivt inte en intern finländsk angelägenhet. Historien må utspela sig i Oravais eller Kuopio, men det är fråga om ett skeende som omfattar hela Nordeuropa i ett europeiskt, t.o.m. världsperspektiv. Så bör det också firas.